

3. Carnevale D. Assessing the Quality of Online Courses Remains a Challenge, Educators Agree: Neither federal officials nor accreditors offer much help, and private services are fledgling / D. Carnevale // The Chronicle of Higher Education. – 2000. – February 18.

4. International Review of Research in Open and Distance Learning. – 2002 –April. – ISSN: 1492-3831.

5. Löfström E. From strategic planning to meaningful learning: diverse perspectives on the development of web-based teaching and learning in higher education / E. Löfström, A. Nevgi // British Journal of Educational Technology. – 2007. – No. 38(2). – P. 312–324.

Анотація

Досліджено психолого-педагогічні умови ефективного управління пізнавальною діяльністю студентів при дистанційному навчанні та проведено моніторинг педагогічного проектування в умовах дистанційного навчання. Досліджено аспекти управління пізнавальною діяльністю студентів.

Ключові слова: дистанційне навчання, педагогічне проектування, моніторинг, технології навчання, пізнавальна діяльність

Аннотация

Изучено психолого-педагогические условия эффективного управления познавательной деятельностью студентов при дистанционном обучении и проведено мониторинг педагогического проектирования в условиях дистанционного обучения. Исследовано аспекты управления познавательной эффективного управления познавательной деятельностью студентов.

Ключевые слова: дистанционное обучение, педагогическое проектирование, мониторинг, технологи обучения, познавательная деятельность

Summary

Psychological and pedagogical effective management conditions of student's cognitive activity in distance learning are studied. Pedagogical projection monitoring is performed. Student's cognitive activity effective management aspects in distance learning are investigated.

Key words: distance learning, pedagogical projection, monitoring, education technology, cognitive activity.

УДК 373.1.(075.8)

Т. В. Синьова,

викладач

(Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса)

Л. І. Алексєєва,

викладач

(Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса)

М. Е. Алексєєв,

старший викладач

(Національний університет "Одеська юридична академія")

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИШУ

Постановка проблеми. Останнім часом геолінгвістична ситуація у світі й українському суспільстві істотно змінюється. Стало очевидним, що людство розвивається по шляху розширення взаємозв'язку й взаємозалежності різних країн, народів і культур. Сучасна дійсність ставить перед вітчизняною педагогічною наукою складне завдання виховання молоді в дусі миру й поваги до всіх народів, формування й розвитку в підростаючого

покоління вмінь спілкуватися й співпрацювати з людьми різних національностей, віросповідань, соціальних груп, розуміти й цінувати своєрідність культур інших народів. Тому підготовка молоді до життя в багатонаціональному, полікультурному середовищі є однією з пріоритетних положень сучасного виховання. Відтак, при дослідженні проблем полікультурного виховання досить актуальним стає створення певних педагогічних умов шляхом упровадження білінгвальних освітніх програм.

Аналіз досліджень і публікацій. Необхідність розв'язання питання про розвиток полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі підкреслюють багато сучасних дослідників. Так, учені (А. Журавльов, Г. Полякова та ін.) засвідчують, що останнім часом виявилися суперечності між соціальним замовленням, пов'язаним із професійно-культурною підготовкою майбутнього фахівця, та усталеною практикою, що віддзеркалює відрив від традиційної підготовки студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу; необхідністю підготовки майбутніх фахівців до взаємодії у процесі професійної діяльності з представниками різних культурних груп. Актуальність і загальна проблема в теорії і методиці виховання дає змогу розглянути та визначити педагогічні умови розвитку полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу [5; 11].

Метою статті є аналіз чинників, які впливають на результат інноваційного процесу, визначення сутності поняття “умова” в педагогічному сенсі, виявлення найзначнішої педагогічної умови розвитку полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, а саме білінгвальних освітніх програм.

Під час упровадження педагогічних інновацій викладачі зіштовхуються з певними труднощами. На результат інноваційного процесу можуть вплинути такі чинники [12, с.78 – 81]:

– *психологічні* (упередження педагогів як щодо конкретного нововведення, так і нововведень взагалі; принцип “першого керівника” тощо). Рішення цієї проблеми має особливе значення сьогодні, коли будь-які інновації у сфері освіти можуть бути реалізовані тільки в тому випадку, якщо вони внутрішньо будуть прийняті й підтримані педагогами. При цьому важливе значення має мотивація учасників упровадження інновації. Примусове, декларативне, без пояснення кінцевих цілей нав'язування зміни налагодженої діяльності може призвести до неприйняття й подальшого перекручування результатів упровадження [10];

– *педагогічні* (певні традиції педагогічної організаційно-виховної роботи як окремо взятої освітньої установи, так і системи в цілому можуть вступити в протиріччя з інноваційними методами);

– *економічні* (наприклад, недостатнє фінансування або застаріла матеріальна база є гальмом для втілення нововведень);

– *соціальні* (неефективна система поширення, непопулярність здійснюваних дій у соціумі тощо);

– *часові* – „реалізація інновацій або поширення позитивного досвіду вимагають деякого часу, необхідного для того, щоб система засвоїла це нововведення” [12], або “нововведення є процесом, що протікає протягом,

можливо, й тривалого, але кінцевого проміжку часу” [7, с. 29].

Розвиток полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу, спираючись на сказане вище, має також, у свою чергу, “пройти” шлях модернізації та модифікації. Але для цього необхідно створити певні педагогічні умови, що сприятимуть подоланню означених перешкод у процесі професійної підготовки.

Насамперед, вважаємо за доцільне визначити власне бачення сутності поняття “умова”, оскільки наявні певні розбіжності в його трактуванні різними словниками, а також вченими та дослідниками.

У Великому енциклопедичному словнику *умова* – це те, від чого залежить дещо інше (обумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу, на відміну від причини, котра з необхідністю, неминучістю породжує що-небудь (дію, результат дії), й від основи, котра являється логічною умовою наслідку [3].

У зв’язку з тим, що в згаданому вище виданні визначення вжито без вказівки на особу або предмет, ми звернулися до тлумачного словника С. Ожегова [9, с. 776]. Автор визначає умову як вимогу, що ставиться однією із сторін, які домовляються; як усну чи письмову згоду про що-небудь; як правила, що встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається чи залежить будь-що.

Більш ширше сутність поняття „умова” розкрито у Великому тлумачному словнику сучасної української мови: 1) взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь; угода, договір; 2) вимога, пропозиція, що висуваються однією зі сторін, які домовляються про що-небудь, а також при укладанні угоди, договору; 3) взаємні зобов’язання сторін, що домовляються, запропоновані для укладення, дотримання угоди, договору [2, с. 1506].

З філософської точки зору умова – це відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він не може бути реалізованим. Умови складають те середовище, обставини, в яких виникають, існують і розвиваються явища, процеси. Сам предмет виступає як щось зумовлене, а умова – як відносно зовнішня до предмета різноманітність об’єктивного світу. На відміну від причини, що породжує те чи інше явище або процес, безпосередня умова складає те середовище, обстановку, в якій останні виникають і розвиваються [16, с. 136].

У словнику-довіднику з професійної педагогіки за редакцією А. Семенової умова розглядається як сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливає на розвиток конкретного психічного явища; до того ж це явище опосередковується активністю особистості, групою людей [14, с. 165].

Підводячи підсумки загальнонаукового аналізу, можемо стверджувати, що сутність поняття “умова” розкривається досить різнопланово та надає нам можливості визначити **умову** в аспекті нашого дослідження – в педагогічному сенсі – це те, від чого залежить інше; середовище, обставини, у яких перебувають і без яких не можуть існувати предмети, явища, що *тією чи іншою мірою впливають на особистість*.

Погоджуючись з В. Стасюк, ми вважаємо, що *педагогічні умови* – це обставини, за яких залежить і відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей [15, с. 5]. Ми повністю поділяємо думку дослідниці, оскільки педагогічний процес професійної підготовки майбутніх фахівців обов'язково має відбуватися за певних обставин, а точніше – за певних педагогічних умов, серед яких найзначнішими визнаються

- 1) впровадження білінгвальних освітніх програм;
- 2) розвиток навичок критичного мислення;
- 3) застосування тренінгових комунікативних методик невербальної поведінки.

При дослідженні проблем полікультурної освіти досить актуальним стає вивчення її компонентів, умов і засобів розвитку. Як такий засіб може виступати білінгвальна освітня програма, що вирішує цілий комплекс освітньо-виховних завдань, які забезпечують прилучення майбутніх фахівців до цінностей світової й вітчизняної культури.

Теоретичною основою для аналізу умов духовного, творчого розвитку особистості в полікультурному середовищі виступають культурологічні положення про сутність взаємодії різних етнічних культур, діалог культур. Урахування мовленнєвої ситуації в регіоні, соціокультурних умов, економічних інтересів, історичних і культурних зв'язків стає, таким чином, основою для моделювання процесу полікультурного виховання, духовного розвитку студентів з опорою на геополітичну специфіку того або іншого регіону.

Так, полікультурна освіта як інструмент інтеграції національних меншин у домінуючому культурному середовищі вивчалася Г. Дмитрієвим; реалізації полікультурного підходу в змісті навчально-виховного процесу присвячені роботи Т. Менської [4,8]. Взаємозв'язок полікультурної освіти й білінгвального навчання розглядається в роботах І. Алексашенкової та ін. [1]. Однак аналіз психолого-педагогічної літератури показав відсутність праць про білінгвальну освітню програму у вищій школі як засіб полікультурної професійної підготовки студентів.

Глибокі зміни у світі й українському суспільстві вимагають нових підходів до розв'язання цієї проблеми. Мета полікультурної освіти полягає в гармонійному розвитку майбутнього фахівця – особистості, яка була б здатна до активної життєдіяльності в багатонаціональному й полікультурному середовищі, що володіє розвиненим почуттям розуміння й поваги до інших культур, уміннями жити в злагоді й спокій з людьми різних національностей, рас, вірувань.

Геолінгвістична ситуація останнім часом істотно змінюється. Тому вивчення живої мови як засобу спілкування неможливе без одночасного вивчення культури того народу, що спілкується нею. За твердженням В. Кабакчи, світ вступив в епоху білінгвізму, коли кожній людині необхідно володіти мінімум двома мовленнєвими системами – рідної мови й системою будь-якої іноземної мови [6].

Найбільш перспективним засобом у цьому напрямку ми вважаємо

застосування білінгвальної програми в процесі професійної підготовки. Такий взаємозв'язок і взаємозумовленість культури й мови спонукав нас приділити увагу проблемі полікультурної професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ. З іншого боку, особливу актуальності набуває формування полікультурної педагогічної компетентності в самих педагогів вищої школи. Цей процес, на наш погляд, містить підготовку викладачів до здійснення освітнього процесу з опорою на ідеї полікультурної освіти.

Однак представлений у літературі зміст білінгвальної освіти загалом недостатньо співвіднесений з віковими особливостями студентської молоді та професійно-економічною специфікою самої підготовки, щоб забезпечити цей процес.

Викладання іноземних мов дозволяє викладачу не тільки розвивати лінгвістичну компетенцію в майбутніх економістів, але й знайомити студентів з культурою країни засобами мови. Тут важливим є те, щоб дисципліна містила опис цінностей, звичаїв, традицій, світогляду, а не тільки віддзеркалювала професійно-специфічний аспект.

Реалізація полікультурної освіти висуває необхідність розробки програми підготовки викладача як посередника між культурами різних народів, організатора міжкультурної комунікації шляхом розробки й упровадження білінгвальних освітніх програм у процес професійної підготовки майбутніх економістів.

Реалізація полікультурної освіти висуває необхідність розробки програми підготовки викладача як посередника між культурами різних народів, організатора міжкультурної комунікації. Це велика і складна робота, яка вимагає відповідного теоретико-технологічного забезпечення. Очевидно, що важливими компонентами професійної освіти в умовах багатокультурного світу і полікультурності суспільства повинні стати:

– знання викладачем завдань, основних ідей, понять полікультурної освіти;

– культурологічні, етноісторичні, етнопсихологічні знання, що дозволяють усвідомити різноманіття сучасного світу та специфіку культурних проявів на рівні особи, групи, соціуму, забезпечити розуміння важливості культурного плюралізму для особи й суспільства;

– уміння видокремлювати або вносити до змісту загальної освіти ідеї, що віддзеркалюють культурне різноманіття світу, країни, етнічної групи;

– уміння організувати педагогічний процес як діалог носіїв різних культур у часі й просторі [13].

Освітня програма (*куррикулум*) розуміється як новий вигляд програми, побудованої на особливих методологічних засадах.

Відмінною рисою куррикулума є високий ступінь відвертості, недирективний характер цілепокладання і планування освітнього процесу, який поєднується з наявністю таксономії різних цілей, в ієрархічному порядку за певними сферами діяльності і рівнями освоєння змісту програми.

Оскільки білінгвальне навчання є способом трансляції культури засобами рідної й іноземної мов і містить нове розуміння людини в її бутті

і міжособистісних зв'язках, в діалозі культур і незапрограмованій комунікації в їх різноманітті, ми зосередили увагу на конструюванні та реалізації білінгвальних освітніх програм, що відображають це положення.

Білінгвальні освітні програми, повною мірою відповідаючи сутнісним характеристикам освітніх програм окремих навчальних курсів, мають низку особливостей:

– полікультурну спрямованість, що припускає побудову змісту програми на принципі “діалогу культур”, яка містить “зустріч” навчальних і професійних культур різних країн;

– різноманіття цілей різного рівня, спрямованих на подолання меж наочної монокультури, що склалися, і формування синтезу спеціально-наочної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції;

– оптимальним поєднанням компаративного та інтеграційного дидактико-методичних підходів;

– співвіднесенню з освітніми і навчальними програмами згідно з відповідними блоками дисциплін, що вивчаються студентами на рідній мові.

Білінгвальна освітня програма у вищій школі може істотно вплинути на рівень розвитку полікультурної взаємодії студентів, якщо:

– білінгвальне навчання розглядатиметься як засіб рішення освітніх задач, що забезпечують залучення студентів до цінностей світової і вітчизняної культури, а також розвиток їхніх здібностей до міжкультурної взаємодії;

– конструювання змісту білінгвальної освітньої програми здійснюється на рівні синтезу мовленнєвої, спеціально-наочної і соціокультурної компетенції;

– при реалізації білінгвальної програми використовуватимуться технології відкритого навчання, що забезпечують самостійність і творчий пошук студентів в освітньому процесі.

Висновки. Зазначені особливості білінгвальної освітньої програми дозволяють розкрити вимоги до полікультурності освіти, які полягають в тому, щоб спонукати студентів до контрастного мислення, рефлексії власної життєвої ситуації, критичного відношення до стереотипів, використовувати багатообразних форм учення для ознайомлення з традиціями і типами мислення представників іншої культури.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження полягають у розробці методики діагностики рівнів сформованості полікультурної вихованості студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу та визначенні інтерактивних технологій розвитку полікультурної вихованості студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексашенкова И.В. Билингвальная образовательная программа (куррикулум) как средство поликультурного образования студентов : дисс. ... канд. пед. наук : спец.13.00.01 “Общая педагогика, история педагогики и образования” / И. Я. Алексашенкова. – Великий Новгород, 2000. – 148 с.

2. Большой толковый словарь современного украинского языка. Перун, 2005. – 1728с.

3. Большой энциклопедический словарь: [А — Я] / Гл. ред. А. М. Прохоров. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Большая рос. энцикл.; СПб.: Норинт, 1997. — С. 1408.

4. Дмитриев Г. Д. Многокультурное образование / Г. Д. Дмитриев. – М., 1999. – 208с.
5. Журавлева А. Л. Экономическое самоопределение: Теория и эмпирические исследования / А. Л. Журавлева. – М. : Изд-во "Институт психологии РАН", 2007, 480 с.
6. Кабакчи В. В. Типология текста иноязычного описания культуры и инолингвокультурный субстрат / В. В. Кабакчи // Лингвистика текста и дискурсивный анализ: традиции и перспективы. – СПб. : СПбГУЭФ, 2007, с.51 – 70.
7. Кругликов А. Г. Некоторые методологические проблемные исследования структуры инновационного процесса / А. Г. Кругликов // Инновационные процессы : труды семинара. – М. : ВНИИСИ, 1982. – с. 29 – 38.
8. Менская Т. Б. Поликультурное образование: Программы и методы / Т. Б. Менская // Общество и образование в современном мире : сб. матер. из зарубеж. опыта. – Вып. 2. – М., 1993. – С. 56 – 69.
9. Ожегов С. И. Толковый словарь рус. языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова // Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
10. Подымов Н. А. Барьеры на пути к инновациям (Методологические основы исследования отношений в процессе инновационной деятельности) / Н. А. Подымов, Л. С. Подымов // Образование и общество. – 2002. – №4. – <http://www.ieducation.ru/4-2002/podymows.htm>.
11. Полякова Г. А. Сутність організаційної культури, спрямованої на саморозвиток особистості / Г. А. Полякова // Педагогічний дискурс. – 2009. – Вип. 5. – с. 165-170. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2009_5_40
12. С. Роншен. Инновации и реформы в системе высшего образования [Текст] / С. Роншен, Ф. Луи // Управление развитием образования в регионе: сравнительный анализ. – Мурманск, 2002. – С. 78-81.
13. Садыкова Л. Р. Поликультурное образование – актуальная проблема высшего учебного заведения / Л. Р. Садыкова // Материалы второй Всероссийской научно-практической конференции. – Альметьевск : Альметьевский государственный нефтяной институт, 2004. – С. 4-6.
14. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А. В. Семенової. — Одеса : Пальміра, 2006. — 364 с.
15. Стасюк В. Д. Творча особистість учителя. Проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України. – К. : НПУ, 2003. – Вип. 9. – С. 219-227
16. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Советская энциклопедия 1983. – 840 с.

Анотація

Розвиток полікультурної взаємодії студентів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу буде відбуватися продуктивно, якщо впровадити експериментальну інтерактивну технологію, яка передбачає створення відповідних педагогічних умов, а саме білінгвальних освітніх програм.

Ключові слова: полікультурна взаємодія, педагогічні умови, білінгвальні програми, навчально-виховний процес.

Анотация

Развитие поликультурного взаимодействия студентов в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения будет проходить продуктивно, если внедрить экспериментальную интерактивную технологию, которая предполагает создание ответных педагогических условий, а именно билингвальных образовательных программ.

Ключевые слова: поликультурное взаимодействие, педагогические условия, билингвальные программы, учебно-воспитательный процесс.

Summary

The development of multicultural interaction of the students in the academic and educational process at a higher educational institution will be productive if some experimental interactive technology is introduced.

Key words: multicultural interaction, pedagogical conditions, bilingual programs, the academic and educational process.